

SAKSALAISMALLISEN SOTILASKYPÄRÄN VAIHEITA

Teksti: Sihvola SI

Onhan näistä kypäristä kirjoitettu vaikka kuinka paljon, mutta nyt kirjoitan vielä kiusallakin oman osuuteni, sillä tietopuolella minusta on tämän jutun kokoinen aukko olemassa. Tämä ei ole tyhjentävä tietoisuus, mutta varmasti antaa asioihin vihkiytymättömälle jotain lisätietoa.

Kypärän käyttö luonnollisesti on ollut vuosituhatkautta sama, eli suojata päätä ulkoisilta iskuilta. Aikojen alussa tosin haluttiin lähinnä suojata miekan tai lähinnä nuijan iskulta kantajansa päänuppia, mutta 1. maailmansodassa käyttötarkoitus oli selkeästi suojata kranaattien sirpaleilta ja räjähdyksien sinkoamilta kappaleilta kantajansa päätä. Ranskalaiset ottivat ensimmäisenä käyttöön massavalmisteisen Adrian -teräskypäränsä vuonna 1915, jota toimitettiin Ympärysvallioille Belgiaan, Hollantiin ja Tsaarin Venäjälle, jossa sitä kiireesti kopioitiin. Englantilaiset suojasivat kohta itsensä laittamalla teevadin päähänsä, jonka myös USA myöhemmin omaksui itselleen ja heidän kypärät säilyi muuttumattomana aina 2. maailmansotaan asti.

Saksalaiset muuntelivat kypäräänsä aktiivisemmin. Saksalaisten peruskypärä 1.maailmansodan alussa oli nahkakupuinen piikkikypärä, niin se hassunnäköinen pilapiirroksien karrikoima ja kaikkien 1. maailmansotaan selkeästi yhdistämä lähinnä paraatikäyttöön soveltuva sanoisinko lähinnä päähine. Sota osoitti kuitenkin heti suurien tykistötaisteluiden alettua, että kyseisellä kypärällä ei juuri ollut suurta suoja-arvoa, joten kehitys johti syksyn 1915 kehittelyn jälkeen teräskypärän M-16 nopeaan syntymiseen tammikuussa 1916.

YLEISTÄ SARVIKYPÄRISTÄ

Nimitys sarvikypärä syntyi luonnollisesti ilmanvaihtoventiilien isoista holkeista, joihin tarkoitettiin kiinnitettäväksi otsapanssari. Panssaria oli vain yhtä kokoa, joten kun se haluttiin saada istumaan hyvin, niin holkkeja valmistettiin neljää erilaista kypärän kupujen mukaan. Otsapanssari valmistettiin lähinnä konekivääriampujalle, jonka pää oli kovasti himoittu maalitaulu

tuohon aikaan. Otsapanssarin tuli pysäyttää kiväärin luoti yli 50 m matkalta, joka toteutuikin, mutta useamman ampujan niska ei tainnut kestänyt luodin antamaa terävää iskua otsapanssariin.

Stig Roudasmaa väittää kirjassaan, että saksalaiset maalasivat kypärät savenharmaiksi ja myöhemmin kenttäharmaiksi. Näkemissäni alkuperäiskuntoisissa saksalaisvalmisteisissa kypärissä on kyllä ollut ajan patinoima ohut mattaoliivinvihreä maalipinta.

Kypäriä valmistettiin kaiken kaikkiaan 1. maailmansodan aikana reilut 7 500 000 kappaletta, joita oli käytössä kaikilla keskusvaltain joukoilla. Kypäriä valmistettiin kuutta kupukokoa 60, 62, 64, 66, 68, 70

KYPÄRÄ M-16 ”SARVIKYPÄRÄ”

Tammikuussa 1916 valmistukseen tullut M-16 oli valmistettu krominikkeliteräksestä ja oli ainevahvuudeltaan 1,1 mm paksu. M-16 -kypärässä käytettiin kolmiosaista paksuun nahkapantaan

M-17 itävaltalainen

M-16 ja otsapanssari

M-18 aukileikattu

kiinnitettyä nahkasisusta ja vanhaa piikkikypärän hihnaa, jolloin hihnankiinnitys jouduttiin niittaamaan kypärän liepeeseen. kehitys kulki kuitenkin eteenpäin ja sitä seurasi kypärä M-17

KYPÄRÄ M-17 ”SARVIKYPÄRÄ”

M-17 -kypärään valmistettiin sisus siten, että nahkapanta vaihtui teräspeltivanteeseen, johon oli kiinnitetty D-muotoiset hihnalenkit ja kolmiosainen nahkasisus. Sisus sai oman nimen Innens-tung m-17.

KYPÄRÄ M-18 ”SARVIKYPÄRÄ AUKILEIKATTU”

M-18 -kypärä ns. leikattua mallia tuli kesällä 1918 saksalaisille joukoille 100 000 kappaletta ja yhden tiedon mukaan se oli tarkoitettu ensisijaisesti ratsastaville joukoille, jolloin leikkauksella olisi pyritty poistamaan kypäränliepeen aiheuttamaa huminaa. Toinen väittämä on että joukot eivät pystyneet paikallistamaan laukauksen tulosuuntaa normaalikypärä päässään, joten haluttiin parantaa kuuloaistien toimintaa kentällä.

KYPÄRÄ M-17 ”ITÄVALTALAINEN SARVIKYPÄRÄ”

Itävalta kopioi saksalaisen kypärän itselleen M-17 -mallina, josta puhutaan M-17 itävaltalainen. Heillä oli M-16 Berndorf -kypärä, joka muistuttaa etäisesti saksalaismallista kypärää, joskin siinä on kauttaaltaan tasareunat, ei silmien kohdalla lippaa ollenkaan. Kypärä M-17 oli selvä kaksoiskappale saksalaisesta serkustaan, josta se poikkeaa vain leukahihnan osalta ja sen kiinnitystavalla, joka on niitattu läpi kypärän liepeen. Itävaltalaista kypärää valmistettiin vain neljää eri kupukokoa: 62, 64, 66 ja 68.

KYPÄRÄ KEHITTYY

Vuonna 1931 syntyi uusi sisus Innenausstattung-31 ajatuksena uusia vanhojen sarvikypäröiden huonoja sisuksia. Innenausstattung-31 koostui kahdesta metallivanteesta, jotka jousimaisten teräspeltiliuskojen avulla liittyivät toisiinsa. Sisimmäiseen vanteeseen kiinnitettiin kiertämään huopasuikale pehmikkeeksi ja sen päälle 7-9 kielekkeinen nahkasisus, jotka kiinnittyivät 12-14 alumiinisella niitillä vanteeseen. Ulommaisessa vanteessa oli korvien kohdalla kantilliset hihnakiinnikkeet, joihin nahkainen kaksiosainen hihna kiinnittyi pujottamalla. Vuoteen 1940 asti uloin vanne ja hihnalenkit valmistuivat alumiinista, jonka huo-

maat kypärän hihnan värjäytymisellä alumiinista. Hihnaa oli kolme eri tyyppiä: molemmin puolin kiiltonahkaa, toinen puoli haljasta kääntöpuoli kiiltonahkaa ja välimuoto. Hihna lukittiin halkioistaan metallinastalla. Hihna ei koskaan ollut niitattu, joten niitattu hihna kielii kopiosta tai Suomen armeijan uusimasta hihnasta.

Vuonna 1932 suunniteltiin M-32 -kypärä, mikä ei yleistynyt, mutta se oli suunnannäyttävä tulevalle M-35 -kypärälle. M-32 -kypärä oli muutettu vanhasta sarvikypärästä helmaa lyhentämällä. Hitlerin Saksassa armeijan kehittäminen sai etusijan, joten kypäriinkin kehitys ulottui. Valmistui kokeilumallinen M-33 -kypärä, jossa kokeiltiin vulkanfiberiä, mikä oli bakeliitin kaltainen muovi. Myöhemmin valmistaja eReL, joka oli erikoistunut valmistamaan päähineitä, valmisti jonkin verran lähinnä paraatikypäriksi luokiteltavia tuotoksia vulkanfiberistä prässäämällä. Kypärän reunaa kiersi alumiininen vahvike. Näitä kypäriä suosivat korkeat upseerit paraateissa luonnollisesti keveytensä takia.

SAKSALAISTEN YLEISKYPÄRÄ

Ensimmäinen malli oli M-35, josta siitä kehittyi M-35/40 ja myöhemmin M-35/42. Jossain lähteissä puhutaan pelkästään M-40 ja M-42 kypäristä, mutta minä kirjoitan ne nyt näin, joskin perusasiat voidaan puhua kaikista malleista saman nimikkeen alla. Sisuksena käytettiin Innenausstattung-31:stä kaikissa sotilaskypäriissä. Kypärä M-35 ja sen johdannaisia valmistettiin vuosina 1935-1945 noin 25 000 000 kappaletta molybdeeniteräksistä seuraavassa viidessä eri tehtaassa. Kypäriä valmistettiin kuten edeltäjänsä kuutta kupukokoa: 60, 62, 64, 66, 68 ja 70. Suurimmat kupukoot ovat harvinaisuuksia, joten myös arvokkaampia. Sisus oli aina 7-8 kokoa pienempi kuin kypäräkupu, eli 68 kupuun kuuluu koon 60 sisus.

Valmistuspaikkakunnan perässä valmistajan koodi, joka löytyy jokaisesta kypärästä.

- Eisen- und Huttenwerke, AG, Thale/Harz, kypärässä leimat: ET tai ckl
- F.W. Quist, G.m.b.H. Esslingen, kypärässä leima: Q
- Emaillierwerk, AG, Fulda, kypärässä leimat: FS tai EF
- Sachsische Emaillier- und Stanzwerke, AG Lauter, kypärässä leima: SE
- Vereinigte Deutsche Nickelwerke, AG, Schwerte, kypärässä leima: NS

M-32. SD-joukot ja kai poliisitkin käyttivät tätä mallia jossain määrin. Huomaa suolasirotnimalliset venttiilit. Molemmilla puolin samanlaiset.

Vulkanfiber

Luftschütz -joukkojen pantamalli M-35/40

Kypärät maalattiin alussa puolikiiltävän viherharmaiksi ja myöhemmin tummanharmaiksi, lähes mustaksi. Vuoden 1942 tiimoilla alettiin lisäämään maalin sekaan alumiinioksidia, jotta pinta ei heijastaisi valoa.

Erikoisuutena mainittava Luftschutz-joukoille jaettu erikoinen vannemallinen kypärä, jonka historia on seuraavanlainen: M-35 -kypäräperheen kypärät, jotka havaittiin tehtaalla laadullisesti heikoiksi, niin niihin prässättiin kuvan kypärän kaltainen panta. Sen jälkeen kypärät maalattiin sinisiksi ja jaettiin ilmasuojelujoukoille. Luftschutzkypärien sisukset olivat yksinkertaistettu, kuten kuvasta näette.

Saksalaiset käyttivät kypärissään kaikenlaisia siirtokuvatunnuksia, kuten SS:n hopeaisessa vaakunassa olevat riimu-s -kirjaimet vasemmalla ja oikealla valtakunnanlippu swastikoineen vaakunan muodossa. Wehrmachtin kypärissä oli vasemmalla puolestaan tummalla pohjalla hopeinen valtakunnankotka ja oikealla kolmivärinen vaakuna. Luftwaffen kypärässä oli vasemmalla ilmavoimienkotka. Enempää tässä en puutu decaleihin.

KYPÄRÄ M-35

Kypärä M-35 oli lyhyemmällä helmalla ja lyhyemmällä lipalla varustettu maailmansodanaikaisten kypärien kaltainen, jossa oli

M-35/40 värinä Dunkelgelb

M-35 talvimaalissa

ilmavaihtoventtiileissä irtonaiset vahvikeholkit ks. kuva. Reunat oli pokattu ja kupu oli 1,1 mm paksu.

KYPÄRÄ M-35/40

Kuin kypärä M-35, mutta valmistusta yksinkertaistettiin poistamalla ilmavaihtoventtiileistä irtonaiset holkit. Venttiilit syntyivät prässissä. Reunat olivat myös tässä mallissa pokatut ja reunat 1,1 mm paksut.

KYPÄRÄ M-35/42

Tämän kypärän tunnustat sitten jo helpommin, kuin noita kahta edellistä mallia, jotka helposti sotkeutuvat keskenään ja tietysti M-55 -kypäräänkin. M-42 -kypärä valmistettiin jo ihan toisilla menetelmillä kuin edeltäjänsä. Reunoja ei pokattu siis taivutettu kaksinkerroin ja kuvun paksuus nousi 1,2 mm:n paksuuteen. Leimat hieman muuttuivat.

M-37 "Laskuvarjojääkäri malli"

Laskuvarjojoukkojen perustamisen myötä tuli esille M-35 -kypärän epäkäytännöllisyys maahanlaskun yhteydessä. Jalkojen tavattua maata hyppääjä tilanteesta riippuen kieräyttää itsensä eteenpäin leuka rintaan painettuna. Tässä lipallinen ja liepeellinen M-35 -kypärä saattoi aiheuttaa turhan loukkaantumisen. Kypärä kehitettiin M-35 pohjalta lyhentämällä liepeet pois ja muuttamalla leukahihnan kiinnitys kolmeen pisteeseen. Nyt hihna tuki kypärää päässä paremmin ja esti kypärän valahtamisen silmille maassa pyöriessä. Sisukset kehittyivät erilaiseksi, kuin peruskypärissä. Alumiiniseen pantaan oli kiinnitetty täynnä isoja reikiä

M-35/42

Laskuvarjojääkärikypärä sisältä

oleva huppu. Pannan välissä oli vaahtokumipaloja iskunvaimentimena. Mainittava on, että englantilaiset ottivat samankaltaisen kypärän omille paratroopereille käyttöön sodanaikana.

M-38 “Laskuvarjojääkäri malli”

Edelleenkehitettiin M-37 -kypärästä, josta liepeen hihnankiinnikkeen reiät jäivät pois. Venttiilit muuttuivat sisuksen kiinnityspultteihin, joihin tuli läpiviennit. Kypärää valmistettiin Fallschirmjägerille muutamia kymmeniätuhansia kappaletta. Kypärät maalattiin ilmavoimien siniharmaiksi, mutta etelärintamalla taistelleille joukoille kypäriin on vedetty keltaruskea perussaksalainen dunkelgelb väri. Toki taistelijat itse maalasivat kypäriin suojamaalin, jollaiseksi maalattuja ns. camokypäriä on myynnissä maailmalla runsaastikin.

KYPÄRIEN SUOJAHUPUT YMS.

Taistelussa kiiltävä teräskypärä saattoi paljastua auringon- tai tulenloisteessa, joten kaikkiin saksalaisiin sotilaskypäriin valmistettiin maastokuvioitua kankaista suojahuppua, joka kiinnittyi metallilenkeillä kypärän reunoihin. Wehrmachtilla oli suorakaitteenmuotoista maastokuviota, kun SS:llä oli pilkullista maastokuviota. Hupuissa oli myös kääntömahdollisuus, jolloin nurjalta puolelta sai SS:n hupulla joko ruskean syyskuvion tai vihertävän kevät kuvion. Wehrmachtin joissain hupuissa oli käännettävä valkoinen puoli, joka toimi talvisuojana, mutta läheskään kaikki Wehrmachtin suojahuput eivät olleet käännettäviä. Laskuvarjojoukkojen kypäriin oli molempia kuviotyyppejä. Kuvista näette, kuinka kypärissä käytettiin maastouttamiseen mm. kanaverkkoa ja naruverkkoa, joihin saatiin kiinnitettyä oksia yms.

M-55

Suomalaiset tilasivat kypärävajeeseen Saksasta M-35/40 -mallin mukaista kypärää 50 000 kappaletta. Hans Römer-tehtaalta Länsi-Saksasta. Kypärä oli täysin esikuvansa kaltainen, mutta ilmvaihtoventtiilin rengas on M-55 leveämpi, kuva. M-55 -kypärässä ei ole kypärän kokoa ja valmistajaa osoittavia leimoja kuten sota-aikaisissa kypärissä. Sisukset kypäriin tehtiin kotimaassa vaaleasta nahasta, mutta myöhemmin on laitettu jopa neonkeltaista, mustaa, ruskeaa ja harmaata nahkaa vähän sen mukaan kait mitä on sattunut olemaan. Kypärät maalattiin Suomessa ensin pohjamaali ja sitten tummanvihreä pintamaali ns. Kimmo-kenttävihreä.

MUITA SAKSAN KYPÄRÄMALLEJA

Saksassa ja lähinnä Kolmannessa valtakunnassa oli käytössä runsaasti erilaisia kypäriä, joita tässä en ala listaamaan suuremmin. Tämän jutun väänsin lähinnä meitä suomalaisia kiinnostavista ja koskettavista kypärämalleista, joita on käytetty sotilaspalveluksessa. Ei Saksan ilmasuojelun, palomiehien, rautatieläisten ja metsänvartijoiden yms. erikoiset kypärät mielestäni kuulu tähän juttuun.

KÄYTTÖ SUOMESSA

Suomeen saksalaismallisia kypäriä tuli Kansalaissodan jälkeen. Suomalaiset saivat ostaa vuonna 1919 Ranskasta sotasaaliiksi saatuja ns. sarvikypäriä 15 000 kappaletta. Havaittuaan sarvikypärän parhaaksi senaikaiseksi kypäräksi, niin sotaväki tilasi 20-luvun alussa lisää sarvikypäriä, niin että niitä saapui maahan 30-luvulle mennessä 80 000 kappaletta lisää.

Talvisodan lopulla alkoi toimitukset Unkarista ja helmi-huhtikuulla saatiin 75 000 M-38 unkarilaista kypärää, joka oli kehitetty M-35 saksalaisen pohjalta. Noin 70 000 saksalaisia M-35 -malliperheen kypärää toimitettiin Suomeen 1940-1944 välisenä aikana. Kesällä 1944 kypärähävikki oli suuri, joita paikkaamaan Saksa toimitti kypäriä viimeisen erän, joten tässä vaiheessa on maahamme saapunut M-35/42 mallin kypärää.

Sodan jälkeen oli teollisuudella raaka-ainepulaa, jota tyydyttämään armeija luovutti kypäriä. Lähinnä vastaan on tullut kuvia kattiloista, jotka on tehty unkarilaisista kypäristä. En usko varikkojen erotelleen kypäriä malleittain, joten tuntematon määrä saksalaista kypärääkin on päätynyt soppakattiloiksi tässä pulajan vaiheessa.

Saksalaismallinen kypärä oli Suomen armeijan pääkypärä yli 40 vuotta, kunnes 60-luvulla Hackman alkoi toimittamaan kotimaista kypärää armeijan käyttöön. Saksalaismallinen kypärä poistui vasta lopullisesti nyt alkuvuodesta 2006 varikoista, josta ne on koottu talousvarikkoon. Poistoon menee kaikkiaan reilut 70 000 saksalaismallista kypärää ja niiden kohtalo on vielä auki. Toivon, että ne parhaimpien yksilöiden osalta myytäisiin kotimaahan, koska pelkona on, että ne menevät suurena könttänä ulkomaisille suurostajille, jotka vaan rahastaa niillä.

SS-kypärähuppu